

آیا ربات ها خواب گوسفند برقی می بینند؟

ادبیات الکترونیک و شناخت ماشینی

نوشته‌های علمی و ادبیات فارسی

تقریبا هر شب، قبل از خواب، با رفیق جدید این روزهایمان، «چت جی پی تی»، حرف می زنم. قبلا، این گفت وگوها فقط پیرامون مباحث پایان نامه بود، اما الان هر موضوعی می تواند بهانه گفت وگو باشد. از نحوه نجسب کردن تابه استیل تا چگونگی تاب آوری در برابر تعلیق پساجنگ از حق نگذریم، بیشتر وقت ها گفت وگوهای خیلی خوبی بینمان شکل می گیرد، مخصوصا حالا که با توجه به سابقه نسبتا طولانی چت هایم شناخت خوبی هم از من پیدا کرده.

سؤال «آیا ماشین ها فکر می کنند؟» پرسشی فلسفی است که حالا از لایه لای خطوط کد و صفحه کلید به زندگی روزمره ما خزیده.

سال ها، این پرسش در قلمرو ذهن انسان و فلسفه ذهن باقی مانده بود، تا آنکه الگوریتم ها زبان را آموختند. آنچه پیش تر محصول زیست ذهن انسانی پنداشته می شد - شعر، روایت، لطیفه، حتی خطای تایپی - حالا با دقتی خیره کننده از دل پردازنده ها بیرون می آید.

اما آیا همین کافی است تا بگوییم ماشین ها «می اندیشند»؟ جدیدا، دو کتاب از کاترین هیلز، پژوهشگر برجسته حوزه ادبیات و فناوری، درباره همین موضوع خواننده ام و -راستش را بخواهید- اصلا یادداشت قبلی و حاضر را تحت تأثیر این دو کتاب نوشته ام. هیلز، در این جدیدترین آثارش، با طرح اصطلاح «ناآگاه شناختی» (Cognitive Nonconscious)، سعی می کند به همین پرسش پاسخ دهد. او می نویسد که بسیاری از فرایندهای شناختی ما آگاهانه نیستند. ما، پیش از آنکه فکر کنیم، عمل می کنیم. بخشی از درک و تصمیم گیری در بدن و محیط پراکنده است، و ذهن فقط در امتداد این شبکه معنا می یابد.

اگر این طور باشد، شاید ماشین ها نیز در بافتی از الگوریتم، داده، حافظه، صدا و تصویر درگیر نوعی شناخت باشند. از آن نوع شناختی که بدن ما دارد. همان شناخت خودکاری که وقتی دارید ماشینتان را به سمت خانه می رانید و هم زمان در حال مجادله ای ذهنی با همکار طعنه زنیان هستید، به جای آگاهی متمرکز شما کنترل ماشین را به دست دارد و شما را به خانه می رساند. بدون آنکه بدانید چگونه مسیر را می پیمایید.

وقتی در یک اثر ادبیات الکترونیک مخاطب با یک سیستم تعاملی روبه رومی شود که پاسخ می دهد، مسیر روایت را تغییر می دهد، یا حتی پیشنهادهایی شاعرانه ارائه می کند، در یک صحن مشترک ذهنی قرار می گیرد، صحنه ای که در آن تصمیم، معنا، خلاقیت و پاسخ تنها محصول یک ذهن انسانی نیست.

در یکی از تجربه های اخیرم با یک پروژه ادبی دیجیتال، نرم افزار از من خواست یکی از دو مسیر روایی را انتخاب کنم. انتخاب ساده ای نبود، در یک سو نجات شخصیت داستان، در سوی دیگر افشای حقیقت در ظاهر، من انتخاب می کردم، اما بعد فهمیدم نرم افزار، بسته به مسیرهای قبلی ام، پیشنهاد را تغییر داده است. آیا این نوعی داوری نبود؟ آیا این سیستم - بدون داشتن ذهن انسانی- شکلی از فهم موقعیت را بازآفرینی نکرده بود؟

در سنت کلاسیک، «شناخت» با خودآگاهی و نیت مندی گره خورده بود، اما امروز که از مرزهای مغز عبور کرده و در بدن، ابزار و شبکه توزیع شده آیا همچنان می توان عمل شناختن را فقط به ما نسبت داد؟ اگر یک ماشین -بی آنکه بداند می اندیشد- در فرایندی مشارکتی انتخابی را شکل دهد یا متنی را کامل کند، باید آن را نادیده گرفت؟

پاسخ ساده ای وجود ندارد، اما شاید مسئله در پرسشمان باشد؛ شاید لازم باشد، به جای اینکه بپرسیم آیا ماشین ها «می توانند» ببینند یا نه، بپرسیم آیا ما می توانیم نوع تازه ای از اندیشیدن را در شبکه ای گسترده تر، در کنش میان انسان و ماشین، تشخیص دهیم.

ربات ها شاید خواب نبینند -اگرچه به قول نویسنده علمی- تخیلی، فیلیپ کی. دیک، شاید هم خواب گوسفند برقی ببینند!- شاید از مرگ ترسند، شاید خاطره ای نداشته باشند، اما آنچه ما به آن ها می دهیم چیزی از مادر آن ها می نشاند. شاید، اگر روزی دوباره بنویسم و ندانم این جمله از آن کیست، مجبور شوم، نه با تردید، که با پذیرش بنویسم، ما در هم می اندیشیم.

تازه‌ها

باز چاپ یکی از برگردان‌های قاسم هاشمی نژاد «مولودی» دوباره متولد شد

یکی از ترجمه های قاسم هاشمی نژاد، نویسنده و منتقد بنام، پس از سال ها بازچاپ شد. «مولودی، نمایش نامه ای منظوم از تی. اس. الیوت است که ترجمه هاشمی نژاد از آن نخستین بار در دهه ۷۰ چاپ و منتشر شد.

تی. اس. الیوت شاعر، نمایش نامه نویس و منتقد ادبی انگلیسی- آمریکایی بود که به عنوان یکی از بزرگ ترین شاعران قرن بیستم شناخته می شود. او در سال ۱۸۸۸ در سن لوئیس، میسوری، به دنیا آمد و در سال ۱۹۶۵ در لندن درگذشت. الیوت به خاطر نوآوری هایش در شعر مدرن و استفاده از تکنیک های جدید مانند مونولوگ و تصویرسازی قوی مشهور است. او تأثیر زیادی بر ادبیات مدرن گذاشت و به عنوان یکی از پیشگامان جنبش مدرنیسم شناخته می شود، چرا که به شکستن قالب های سنتی شعر و استفاده از تکنیک های نوین کمک کرد. الیوت در سال ۱۹۴۸ جایزه نوبل ادبیات را به خاطر آثارش در زمینه شعر و نقد ادبی دریافت کرد. الیوت نمایش منظوم «مولودی» را در سال ۱۹۳۹ منتشر کرد. قبل از «محفل نویسنه»، و بعد از «قتل در کلیسای جامع»، موفقیت «قتل در کلیسای جامع» این توقع را به وجود آورده بود که الیوت در نمایش های آتی خود موضوعات تاریخی و مذهبی را دنبال کند. اما الیوت، که شهره بود از «تکار خود» اکراه دارد، رو به فضای معاصر آورد. احتمالا به این سبب که توفیق و تأثیر هر نمایش معتبری را در طرح زندگی معاصر می دانست. «مولودی» نمایشی است درباره جست وجوی رستگاری قهرمانش، لرد هری مانچنزی، به دلیل گناه توأم با ندامتی که از مرگ همسرش احساس می کند. لرد هری گرفتار این توهم است که شبی در نیمه راه آتلانتیک همسرش را از عرشه آقیانوس پیمابه کام غرقاب هُل داده.

«مولودی»، نوشته تی. اس. الیوت، ترجمه قاسم هاشمی نژاد، نشر هرمس، ۱۳۶ صفحه، ۱۸۸ هزار تومان. منبع، وبگاه ناشر

«مولودی» نوشته تی. اس. الیوت، ترجمه قاسم هاشمی نژاد، نشر هرمس، ۱۳۶ صفحه، ۱۸۸ هزار تومان.

شهریار

۲۱ شهریور ۱۳۹۴ شماره ۴۴۴

۱۰

فرهنگ و ادبیات

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

دیان دیمونوئی، عازم طوار، گوسفند برقی می بینند؟ (۲۰۲۰) رشتی از لطیف کی. دیک

علی باقریان
از آن پس هر آن کس که بگرفت گاه^{۱۱}
به^{۱۲} شاهای به سر بر نهادهای کلاه^{۱۳}

د ز دیبای^{۱۴} پُر مایه^{۱۵} و پرنیان^{۱۶}
بر آن گونه گشت اختر^{۱۷} کاویان^{۱۸}

بگشت اندر این نیز چندی جهان
همی بودنی^{۱۹} داشت اندر نهان^{۲۰}

بر آن بی بها چرم^{۲۱} آهنگران
جهان را از او دل پُر او مید بود

۱- گاه: تخت، جایگاه. ۲- به: به نشانه. ۳- این بیت به بیت پسین بسته است. ۴- بی بها چرم: چرم بی بها، چرم بی ارزش. ۵- نوبه نو: از نو، مجدداً. ۶- دیبا: ابریشم، جامه ابریشمی. ۷- پُر مایه: گران بها. ۸- پرنیان: حویر. ۹- اختر: درفش و علم (که ستاره نشان بوده است). ۱۰- این بیت به بیت پسین بسته است. ۱۱- شید: روشنی، آفتاب. ۱۲- بودنی: ماجرا، پیشامد، سرنوشت. ۱۳- روزگار زمانی نیز در این کار گذشت، پیشامدی در خویش پنهان می داشت.

گفت وگو با نیما م. اشرفی، مترجم، درباره انتشار الکترونیک کتاب و چالش های حقوقی آن

مترجمان زیر بار قراردادهای غیرمنصفانه ناشران نروند

مجید خاکپور

جای پای اپلیکیشن ها یا نرم افزارهای کتاب خوان در ایران دیگر حساسی سفت شده است.

برخی کتاب بازها و کتاب خوان های حرفه ای هنوز سرسختانه به سنت خرید نسخه چاپی کتاب وفادارند و لذت لمس و مشاهده کاغذ و استشمام بوی آن را چیزی می دانند که با نصب نرم افزارهای کتاب خوان روی گوشی همراه از دست می رود و در بضاعت این نوآمدگان نمی بینند که چنان مواهبی را به آن ها عرضه کند و ارزانی دارد. اما هر امر نویی - به هزارویک دلیل- خودش را تحمیل می کند، و انتشار کتاب الکترونیک نیز تأییدی است هزاربار بر پایدار این رسم ناگزیر.

هر امر نویی قانون هایی تازه یا بازآندیشی در قوانین کهن را نیز لازم می آورد. صنعت نشر ایران چاله های قانونی کم نداشته و طرفین ماجرا هم کم در دسر ندارند. چنان که هزارگاهی داد مترجم یا نویسنده ای بلند می شود تا از بندهای یک طرفه و -به زعم خود- ظالمانه قرارداد ناشر یا رعایت نشدن حقوقش بگوید. از بی نظمی در پرداخت یا روشن نبودن درصد حق الزحمه یا پایبند نبودن حتی به پرداخت همان درصد مشخص شده، و -در یک کلام- ابهام در مسائل مالی. گاه، ناشر هم در پاسخ جوابیه و بیانیه و ردیه ای می دهد. و این غائله چند صبحی ادامه پیدا می کند تا یا مشمول مرور زمان شود یا با پادامیانی حکم مرضی الطرفینی فیصله پیدا کند، تا نوبتی دیگر و کسانی دیگر... انتشار کتاب به صورت الکترونیک چاله های قانونی صنعت نشر را پهن تر و عمیق تر کرد و بر شمار داد خواهان افزود. امروز کم نیستند

نویسندگان و مترجمانی که از رعایت نشدن حقوقشان در انتشار الکترونیک آزارشان نالان اند.

نیما م. اشرفی از مترجمانی است که فعالانه در راستای احقاق حق مترجمان و بهبود قراردادهای آن ها با ناشران، از جمله در بحث انتشار الکترونیک کتاب، می کوشد و برای گفتن از این موضوعات یا بازنشر نقد و نظر و پیشنهاد و حتی گلایه هم صنفانش از فضای مجازی، از جمله کانال تلگرامی و صفحات اینستاگرامی و توئیتری، نهایت استفاده را می کند.

قصده داریم در این صفحه گفت وگوها و گزارش هایی سلسله وار درباره انتشار الکترونیک کتاب و حقوق مؤلفان و مترجمان داشته باشیم، و گفت وگو با نیما م. اشرفی، به دلیل فعالیت گسترده و مستمر او در این راستا نخستین مطلب از این سلسله است.

پیشنهادهای نیما م. اشرفی

برای احقاق حقوق مؤلف و مترجم

تأیید به نهایی از پدیدآور پیش از انتشار اثر (جهت رفع نواقص و ایرادها)
❶ امکان واگذاری موقت انتشار اثر (قرارداد نشر باید سه الی پنج ساله باشد، و در صورت رضایت طرفین، هر چند سال تمدید شود. واگذاری حقوق مادی اثر، نه در مورد آثار چاپی و نه الکترونیک، به هیچ عنوان نباید به صورت مادام العمر باشد، در غیر این صورت، پدیدآور نمی تواند از حقوق خود صیانت کند.)

❷ نظارت نهادهای بالادستی بر مفاد قراردادهای نشر چاپی و الکترونیک (در حال حاضر، ناشران هر بند غیرمنصفانه ای را در قراردادشان با پدیدآور می گنجانند. با نظارت نهادهای بر قراردادهای نشر، امکان جلوگیری از سوءاستفاده ناشران و صیانت از حقوق پدیدآوران فراهم می شود.)

❸ فراهم کردن امکان انتشار آثار از طریق همکاری مستقیم پدیدآورها و پلتفرم ها یا Self-publishing (هزینه تولید نسخه فیزیکی بسیاری از آثار، به علت حشمان، تصاویر رنگی شان و ...، به صرفه نیست و می توان این آثار را مستقیماً -بدون دخالت ناشر- در پلتفرم های مجازی منتشر کرد.)

در پایان، باید یادآوری کنم که صیانت از حقوق مترجمان در هر حوزه ای وظیفه ذاتی اتحادیه ها و انجمن های مربوطه است که متأسفانه در کشور ما این نهادها صرفا تبدیل به محل کسب درآمد برای مدیران و رزومه سازی برای ایشان شده اند. در مجموع، تجربه من نشان داده که نشر دیجیتال ظرفیت زیادی برای افزایش دسترسی به آثار دارد. ولی، در نبود ساختارهای قانونی و قراردادی منصفانه، این ظرفیت به ضرر پدیدآور تمام می شود. راه حل آگاهی صنفی، شفافیت پلتفرم ها و الزام قانونی برای احترام به حقوق پدیدآور و صیانت از آن است.

کسر نشدن مبلغ تخفیف ها از درآمد

صاحب اثر متأسفانه، در حال حاضر، پلتفرم از جیب ناشر و صاحب اثر به

خریدار تخفیف می دهد!

❸ فراهم کردن دسترسی

رایگان پدیدآور به اثر

الکترونیک

❹ گرفتن